

Nr 174

Av herr Björkman, om tillämpning av tryckfrihetslagstiftningen
å film m. m.

(Lika lydande med motion nr 143 i Första kammaren)

Den debatt som den senaste tiden förts kring filmcensuren har aktualiserat frågan om en grundlig översyn av lagstiftningen inte bara på filmens område utan även för andra slags media. Behovet av en sådan översyn är desto mer angeläget, som utvecklingen när det gäller massmedia — inte minst genom televisionens utbredning — radikalt förändrat situationen. När lagstiftningsfrågorna beträffande film utreddes av 1949 års filmkommitté, hade man t. ex. ej att ta hänsyn till vår nuvarande TV-produktion. Denna bygger ju till mycket stor del på filmade inslag och når allmänheten i betydligt större utsträckning än den s. k. biograf-filmen. Tar man hänsyn till en framtida utbyggnad av den svenska televisionen, eventuellt utökad med kommersiella sändningar, framstår en översyn av lagstiftningen på detta område som än mer befogad. Den granskningsmyndighet — statens biografbyrå — som för närvarande genom s. k. förhandscensur har att ta ställning till biograf-film täcker endast ett begränsat område. Andra filmer, avsedda för exempelvis visning i televisionen, är inte underkastade motsvarande kontroll.

När 1810 års tryckfrihetsförordning skapades behövde man endast ta hänsyn till det tryckta ordet. Genom den snabba utvecklingen på kommunikationsteknikens område sker i dag information och opinionsbildning via en rad olika media. Dessa media erbjuder inte sällan betydligt större möjligheter till påverkan än det tryckta ordet. Inte minst torde detta gälla våra audiovisuella media som film och television.

En för våra skilda media *i huvudsak gemensam* lagstiftning bör enligt min mening eftersträvas. Juridiskt skulle alltså för allmän spridning producerad film, radio- och TV-sändningar, ljudband och grammofonskivor i lagstiftningshänseende likställas med det tryckta ordet.

För det tryckta ordet har sedan mer än 150 år klara principer existerat för ansvarighet och utdömande av straff vid brott mot förordningen. Någon motsvarande lagstiftning har inte utformats för övriga media. Beträffande biograf-film existerar exempelvis ingen »ansvarig utgivare». Ansvaret för om sådan film skall få visas eller inte fattas av statens biografbyrå. Därmed har statens biografbyrå i praktiken kommit att uppbära det an-

svar som enligt min mening bör åvila filmproducenten och, vad avser utländsk film, filmdistributören.

Statens biografbyrå utgår i dag vid bedömningen av film från de riktlinjer som 1949 års filmkommitté drog upp i sitt år 1951 avgivna betänkande »Filmcensuren». De betänkligheter mot censur som framförts i den nu aktuella debatten berördes också av 1959 års filmkommitté. När det gäller film för vuxna anför kommittén att

vuxna människor, som möter så många »upphetsande» och »förråande» inslag i andra former av konst och i verkligheten, också skulle tåla vid sådant i filmerna utan allvarliga psykiska följder. Man har ansett det önskvärt, att vuxna individer så mycket som möjligt lämnas utan statligt förmynderskap. Man har tagit i betraktande risken att de verkligt goda, konstnärliga filmerna formellt kan falla under censurbestämmelserna och klipplas ner eller förbjudas, medan andra i realiteten mera nerbrytande och underhålliga alster måste släppas igenom, varigenom bestämmelserna i realiteten kan bli meningslösa. Och man har slutligen övervägt att det råder skarpt delade meningar om vad som är moraliskt och mentalhygieniskt farligt.

Trots denna liberala inställning förordade filmkommittén censurens bibehållande. Motivet för detta ställningstagande var att

filmen inte bara är en konstart utan också ett påverkningsmedel av betydande styrka och utbredning och filmproduktionen är ekonomiskt beroende av en bred och lätt suggererad publik. Då filmen i stor utsträckning sysslar med brott och skräckscener, behövs censuren främst som mentalhygieniskt skydd mot sadistiska och skadligt ångestpressande inslag i filmerna. Med tanke på filmens växande inflytande och stora publik bland ungdomen är det fortfarande ett samhällsintresse, att ett kontrollorgan håller vakt mot osund spekulation i upphetsning och råhet. Kommittén vill härigenom förebygga allmänt förråande inflytande, men den tror sig icke kunna bedöma frågan om kriminalfilmernas eventuella omedelbara inverkan på ungdomsbrottsligheten. Problemet är ytterst komplicerat, och filmerna torde i ifrågakommande fall få anses som tillfälliga utlösande orsaker.

I stort sett kan jag ansluta mig till de synpunkter som 1949 års filmkommitté utvecklat i dessa två citerade avsnitt. Några bärande argument *mot existensen* av ett kontrollorgan med uppgift att hindra »osund spekulation i upphetsning och råhet» på filmens område har enligt min mening inte framkommit sedan filmkommittén slutförde sitt arbete. Bekämpande av sådan spekulation inom alla media är enligt min mening nödvändigt. Ett kontrollorgan med denna uppgift borde emellertid lika effektivt kunna fullgöra sina uppgifter utan att tillgripa den förhandscensur som i dag gäller för biograffilm. Detta torde också bli en praktisk nödvändighet då det inte torde finnas några möjligheter att på förhand granska allt det som produceras och distribueras i våra skilda media.

En för alla media stiftad lag, analog med nu gällande tryckfrihetsförordning, kräver att särskilda ombudsmän — i likhet med tryckfrihetsom-

budsmannen — får i uppdrag att övervaka dessa media med befoget att omedelbart stoppa försäljning eller upprepad visning av sådant som bedömes strida mot lag till dess frågan, liksom i tryckfrihetsmål, avgjorts av domstol. Enskild person bör givetvis också äga rätt att hos dessa »ombudsmän» anmäla sändning eller visning som bedöms lagstridig.

Ett förslag som det ovan skisserade kräver att ansvarig utgivare utses för de skilda inslag som produceras och distribueras i våra media.

Ett system med »ansvarig utgivare» och rättslig prövning i efterhand i stället för förhandscensur skulle enligt min mening resultera i en genomgripande självsanering på detta område. De försök till mildring av censurpraxis som man den senaste tiden tyckt sig skönja på biograffilmens område har uppmuntrats av den omständigheten att vederbörande producent icke behövt riskera rättsliga påföljder.

Hela frågan om lagstiftningen på detta område är emellertid så komplicerad, att en grundlig utredning är nödvändig. Denna utredning bör enligt min mening syfta till att utvidga nu gällande tryckfrihetslagstiftning till en »medialag» omfattande samtliga media och innehållande de särbestämmelser som varje enskilt medium kräver.

Även frågan om tillsättandet av en barnfilmsgranskningsnämnd torde böra bli föremål för utredning.

Med stöd av vad ovan anförts hemställes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om skyndsamt utredning av de ändringar i gällande tryckfrihetslagstiftning samt i övrig lagstiftning som erfordras för att tryckfrihetslagen jämväl skall kunna omfatta för allmän spridning producerad film, radio- och TV-sändningar, ljudband och grammofonskivor.

Stockholm den 23 januari 1964

Folke Björkman